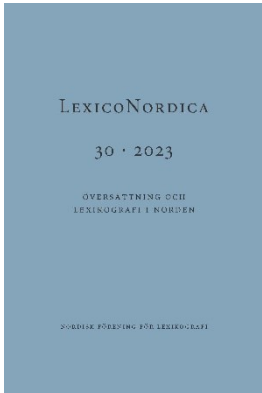

LexicoNordica

Titel:	Anglicismer i skandinavisk usus og leksikografi: bindeled eller snubletråde?	
Forfatter:	Henrik Gottlieb	
Kilde:	LexicoNordica 30, 2023, s. 17-38	
URL:	https://tidsskrift.dk/lexn/issue/archive	

© 2023 LexicoNordica och författarna

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Anglicismer i skandinavisk usus og leksikografi: bindeled eller snubletråde?

Henrik Gottlieb

This article compares phraseological Anglicisms in Danish, Norwegian and Swedish. Sadly, due to their differing approaches, Scandinavian Anglicism dictionaries do not lend themselves to interlingual comparisons. Standard dictionaries do a better job, and searches in major text corpora and archives demonstrate striking similarities between the languages regarding both Anglicism inventory and frequency. Rather than accentuating differences between Danish, Norwegian and Swedish, especially multi-word Anglicisms serve as an aligning factor.

1. Leksikografiske begreber og data om anglicismer i Skandinavien

Gideon Toury var en af oversættelsesvidenskabens *grand old men* – for nu at bruge en velkendt anglicisme. Han talte om den ”tolerance of interference” som i mindre sprogsamfund typisk ses i oversættelser af tekster fra større sprogsamfund (Toury 1995:278)¹ – et udbredt fænomen i det oversættelsesafhængige Skandinavien.

Og just denne interferens, eller afsmitning (som langt fra begrænser sig til oversættelser), er denne artikels tema. I denne sammenhæng skal begrebet *interferens* og dets danske synonym, *afsmitning*, ikke tilskrives nogen negativ værdiladning. Jeg benytter disse termer fordi de illustrerer at udefrakommende sproglig påvirkning ikke blot tilfører nye elementer til modtagersproget, men interagerer med og ofte skaber brud i sproget.

1 Toury nævner her at ”tolerance of interference (...) tends to increase when translation is carried out from a 'major' or highly prestigious language/culture, especially if the target language/culture is 'minor', or 'weak' in any other sense”.

Jeg vil i denne artikel sætte fokus på et aspekt der hidtil ikke ser ud til at være behandlet videnskabeligt: Bidrager de engelske leksikalske og fraseologiske lån – en væsentlig del af inventaret i moderne dansk, norsk og svensk (Nørby Jensen 2019, Selback 2007, Stållhammar 2010) – til at fastholde det nuværende niveau af nabosprogsforståelse i Skandinavien? Med andre ord: Er det overhovedet de samme engelskbaserede ord og vendinger som bruges i Danmark, Norge og Sverige?

Det tyder det ikke på – hvis man altså tager udgangspunkt i de i alt fem eksisterende anglicismeordbøger for henholdsvis dansk, norsk og svensk (se afsnit 1.1). Disse (trykte) ordbøger kan nemlig, grundet deres uens empiriske basis, ambitionsniveau og leksikografiske principper, give brugeren indtryk af at forskellene mellem sprogene er større end de i virkeligheden er.

Disse ordbøger med skandinavisk indhold er dermed et mønstereksempel på at man som ordbogsbruger desværre ikke kan stole på at forskellene mellem ordbøgers *indhold* dækker over tilsvarende forskelle mellem den *faktiske sprogbrug* i de sprogsamfund man ønsker at sammenligne (Gottlieb 2002, 2020:51-63). Denne sprogbrug vil jeg søge at indkredse via stikprøver i sammenlignelige skandinaviske tekstkorpora – hvor det generelle fravær af genuint mundtligt sprog dog relativiserer begrebet ”faktisk sprogbrug”.

Denne kontrastive undersøgelse, der bygger på to puljer af udvalgte anglicismer i henholdsvis dansk, norsk og svensk, vil ikke alene se på eventuelle forskelle mellem anglicisemeforrådet i sprogene, men også afdække anglicisemetætheden, altså den relative forekomsthypighed i løbende tekst. Én ting er jo om ”de samme” anglicismer findes i de tre sprog; en anden er om de er nogenlunde lige hyppige.

1.1. Trykte anglicismeordbøger vs. GLAD-databasen

Den mest interessante – og vidtgående – form for engelskpåvirk-

ning er utvivlsomt de forskellige typer ”usynlig” afsmitning som man finder i modtagersproget. Et typisk eksempel på denne skjulte engelskpåvirkning – som nogen vil kalde en fejlversættelse – finder man hvor en strukturel lighed mellem et engelsk og et hjemligt ord medfører en udvidelse eller et skred i det hjemlige ords betydning. For eksempel kan man i danske tv-tekster opleve at *morning* (i betydningen ’formiddag’) bliver oversat til *morgen* – et fænomen der i nogen grad skyldes de mediespecifikke omstændigheder; serne hører jo ordet *morning*. Men afsmitning fra engelsk er ikke altid knyttet til sådanne falske venner; ikke mindst i nyhedstekster forekommer flere slags ”usynlige” anglicismer, herunder mange fraseologiske og grammatiske kalker.

Tabel 1 viser – med danske eksempler – hvordan ”usynlige” anglicismer forekommer uanset hvilket aspekt af sproget man betragter.

Ortografi	Tilpasset stavemåde	<i>splejse</i> [splice]; <i>dørtræk</i> [dirt track]
Semantik	Betydningslån	<i>mus</i> [mouse]; <i>abonnere på</i> [subscribe to]
Morfologi	Oversættelseslån	<i>kernefamilie</i> [nuclear family]; <i>flokimmunitet</i> [herd immunity]
Fonologi	Tilpasset udtale	<i>database</i>
Fraseologi	Flerordskalker	<i>når det kommer til...</i> [when it comes to...]
Pragmatik	Engelskinspire-rede ytringer	<i>Jeg elsker dig!</i> [I love you]; <i>Tak for din tid</i> [Thanks for your time]

Tabel 1: Anglicismers usynlighed.

Alle disse typer er – sammen med ”synlige” anglicismer af enhver art – repræsenteret i *Global Anglicism Database* (GLAD), en onlinedatabase der omfatter 17 sprog, herunder dansk og norsk – med henholdsvis 15.100 og 7.386 anglicismer (pr. 17. maj 2023).²

2 Vi har i GLAD-netværket hidtil forgæves søgt at få dækket svensk. Hvis

I forhold til de trykte anglicismeordbøger rummer denne database to afgørende fordele:

- GLAD-projektet bygger på et solidt, fælles teorigrundlag; alle sprog søges dækket systematisk ud fra en bred og præcis anglicismedefinition (Gottlieb et al. 2018).³
- GLAD-databasen opdateres løbende, så den – foruden etablerede og forældede anglicismer – også repræsenterer den nyeste udvikling inden for hvert enkelt sprog.

I modsætning til GLAD-databasen var fire af de fem ordbøger med fokus på skandinaviske anglicismer soloprojekter med hver sin dagsorden. Det drejer sig her om *A Dictionary of Anglicisms in Danish* (DAD), den norske *Anglicismeordboka* (AO), samt de svenske *A Dictionary of Anglicisms in Swedish* (DAS) og *Ny svensk ordbok* (NSO). Den femte ordbog, *A Dictionary of European Anglicisms* (DEA), omfatter, foruden norsk, femten ikke-skandinaviske sprog og tager ikke udgangspunkt i de enkelte sprogs data, men bygger på en fælles liste med ca. 3.800 engelske etymoner – altså de ord eller udtryk som de forskellige anglicismer udspringer af.

Tabel 2 giver et indblik i de væsentlige indbyrdes forskelle med hensyn til lemmaselektion.

Sprog	Dansk	Norsk	Svensk		Alle	
Titel	DAD	AO	DEA	NSO	DAS	GLAD
Udgivelsesår	1997	1997	2001	1993	1999	2023
Ikke-tilpassede lån	√	√	√	√	√	√

nogen blandt læserne er interesserede i at bidrage med svenske anglicismer – eller kender nogen der kan og vil – er man meget velkommen til at kontakte denne artikels forfatter.

3 Det danske bidrag til GLAD er behandlet udførligt i Gottlieb 2019 og 2023.

Sprog	Dansk	Norsk	Svensk	Alle		
Tilpassede lån	√	√	√	√	√	
Oversættelseslån	√	(-)	-	-	√	
Betydningslån	√	(-)	-	-	√	
Hybridlån	√	√	√	√	(-)	√
Pseudolån	√	√	√	√	(-)	√
Antal typer medtaget	6	4	4	4	2	6

Tabel 2: Anglicismeordbøgernes uensartede lemmaselektion.

Som det ses af tabel 2, rummer kun den danske anglicismeordbog (DAD) alle de typer vi medtager i GLAD-databasen – og dermed også en række ”usynlige”, også kaldet *indirekte*, anglicismer. Selv den korpusbaserede norske *Anglicismeordboka* har hverken medtaget oversættelses- eller betydningslån, hvilket forklares i forordet på følgende vis (AO:11):

Grunnen til dette er at *slike indirekte lån ofte er vanskeligere å oppdage*, og derfor dårligere representert i grunnlagsmateriale for boka, men også at disse ordene ikke utgjør noe problem med hensyn til skrivemåte, uttale, og bøyning.

Mon ikke den første indrømmelse (kursiveret af mig) er den afgørende: Det kræver nemlig – som den norske leksikograf (og medstifter af GLAD), Gisle Andersen, har påpeget – både intuition og detektivarbejde at fastslå hvilke fraser der bygger på engelske modeller (Andersen 2022a).

I Danmark dannedes allerede i 1800-tallet mange kalker af engelske etymoner, ofte via oversættelser af ”kulørte” avisføljetoner. Således har jeg i danske provinsaviser fundet tidlige belæg for bl.a. følgende anglicismer: *i en nøddeskal* (1850), *hans bedre halvdel* (1852), *græde over spildt mælk* (1867) og *skudt og dræbt* (1878). De indirekte lån kan altså være lige så gamle som de direkte lån

– der udgjorde temaet i Nordens formentlig tidligste artikel om anglicismer (Jespersen 1902).

1.2. Integration af anglicismer i de skandinaviske sprog

Selv hvis vi ser bort fra alle de indirekte former for påvirkning, gælder det at når sprogbrugerne i et sprogsamfund begynder at bruge et ”fremmed” ord eller udtryk i deres primærsprog, vil det typisk indgå i sproget i ændret skikkelse.

Denne integration kan finde sted på flere strukturelle niveauer. Det fremgår af tabel 3, der viser eksempler på anglicismer som repræsenterer alle otte mulige kombinationer af ændret kontra uforandret *udtale*, *stavemåde* og *betydning* af engelske etymoner i de tre skandinaviske sprog.

Kategori	Dansk	Norsk	Svensk
1) Samme udtale Samme stavemåde Samme betydning	band	hot spot	team
2) Ændret udtale Samme stavemåde Samme betydning	radar	multiple choice	sulky
3) Samme udtale Ændret stavemåde Samme betydning	lørner (<i>learner</i>)	steelgitar (<i>steel guitar</i>)	hajk (<i>hike</i>)
4) Samme udtale Samme stavemåde Ændret betydning	bakeoff (halv- bagt brød)	chips (kartoffel- chips)	city (bymidte)
5) Ændret udtale Ændret stavemåde Samme betydning	pingvin (<i>penguin</i>)	hilite [verb.] (<i>highlight</i>)	jobb (<i>job</i>)
6) Ændret udtale Samme stavemåde Ændret betydning	rocker (bandemed- lem)	calling (intercom)	hammock (hængesofa)
7) Samme udtale Ændret stavemåde Ændret betydning	hej (farvel; <i>hi</i>)	klin (totalt; <i>clean</i>)	hoj (cykel; <i>hoy</i>)

Kategori	Dansk	Norsk	Svensk
8) Ændret udtale Ændret stavemåde Ændret betydning	sparre (samarbejde; <i>spar</i>)	tøff (smart; <i>tough</i>)	rostbiff (rumpsteak; <i>roast beef</i>)

Tabel 3: Integration af anglicismer i dansk, norsk og svensk.

Som det ses, kan stort set alt lade sig gøre når sprogbrugerne har fattet interesse for et engelsk leksem. Hvad der muligvis støtter nabosprogsforståelsen, men i hvert fald ikke fremmer skandinavers mulighed for at gøre sig forståelige på engelsk, er især gloser tilhørende kategori 4, 6, 7 og 8. Disse pseudo-anglicismer bliver ofte brugt i den uengelske betydning når skandinaver taler eller skriver engelsk. Et typisk eksempel er verbet *sparre*, der for danskere har en positiv valør og tit bruges om situationer hvor man på en arbejdsplads får kreativt modspil fra en kollega. På engelsk har verbet *spar* et mere kompetitivt og mindre kammeratligt betydningsindhold.

2. Bruges ”de samme” anglicismer i dansk, norsk og svensk?

2.1. Hvad siger ordbøgerne?

Første del af min interskandinaviske sammenligning ser på en type anglicisme som alle de førnævnte anglicismeordbøger har medtaget: direkte lån af enkeltord.

Med udgangspunkt i det norske bidrag til GLAD – bestående af 7.386 anglicismer – har jeg undersøgt 15 ord, alle med en indbyrdes alfabetisk afstand på 500 indførsler. Som det fremgår af tabel 4, sikrer denne metode god alfabetisk spredning samt en vis bredde med hensyn til ordklasse og stilleje. At hele 11 ud af de 15 ord er substantiver, flugter fint med at 80 % af lemmaerne i den danske anglicismeordbog tilhører denne ordklasse (DAD:4).

Skønt 14 ud af de 15 anglicismer har danske GLAD-modstykker, medtager den enlige danske anglicismeordbog (DAD) kun 5 af dem, og kun henholdsvis 7 og 3 af de 15 er med i de to ordbøger med norske anglicismer (AO og DEA). De svenske anglicismeordbøger (NSO og DAS) giver et endnu mere magert resultat: Kun én af anglicismerne findes i hver af disse ordbøger.

Af tabel 4 kunne man derfor let slutte at de tre skandinaviske sprog indeholdt ret forskellige anglicismer.

Dansk		Norsk			Svensk	
GLAD	DAD	GLAD	AO	DEA	NSO	DAS
<i>behaviorist</i>	–	<i>behaviorist</i>	–	–	–	+
<i>callboy</i>	–	<i>call-boy</i>	–	+	–	–
<i>dead end</i>	–	<i>dead end</i>	+	–	–	–
<i>event</i>	+	<i>event</i>	–	–	–	–
<i>førsteslag</i>	–	<i>førsteslag</i>	–	–	–	–
<i>hit</i>	–	<i>hit/hitt</i> ⁴	+	–	–	–
<i>just-in-time</i>	–	<i>just-in-time</i>	+	+	+	–
<i>location</i>	–	<i>location</i>	+	–	–	–
<i>naile</i>	Ø	<i>naile</i> ⁵	Ø	Ø	Ø	Ø
<i>ph.d.</i>	+	<i>ph.d.</i>	+	–	–	–
<i>replay</i>	–	<i>replay</i>	+	+	–	–
<i>skygge</i>	+	<i>skygge</i> ⁶	–	–	–	–
–	–	<i>submersibel</i>	+	–	–	–
<i>tryghedszone</i>	–	<i>komfortsone</i>	–	–	–	–
<i>yorkshire-pudding</i>	+	<i>yorkshire-pudding</i>	–	–	–	–
I alt	5	15	7	3	1	1

Tabel 4: Ingen af de 15 anglicismer er medtaget i alle tre sprogs *anglicismeordbøger*.

4 I betydningen 'forekomst'.

5 Dette verbum indgik først i sprogene efter udgivelsen af ordbøgerne; derfor markeringen "Ø".

6 I betydningen 'overvåge'.

Som det vil fremgå af tabel 8, var 14 af disse 15 anglicismer allerede indgået i flere af sprogene i 1990'erne da de fem ordbøger udkom. Og det manglende fællesskab angående de femten tilfældigt valgte anglicismer modsiges da også af nyere (almene) ordbøger. I tabel 5 tegner der sig nemlig et andet billede.

Dansk		Norsk			Svensk	
DDO	NOiD	GLAD	OB	NAOB	SAOL	SO
+	Ø	<i>behaviorist</i>	+/+	+	+	+
-	+	<i>call-boy</i>	-/-	+	-	-
-	-	<i>dead end</i>	-/-	(+)	-	-
+	+	<i>event</i>	+/+	+	+	+
-	-	<i>førsteslag</i>	-/-	+	+ ⁷	+
+	+	<i>hit/hitt</i>	+/+	+	(+) ⁸	(+)
-	-	<i>just-in-time</i>	-/-	+	-	-
+	+	<i>location</i>	+/+	+	-	-
-	+	<i>naile</i>	-/-	+	-	-
+	+	<i>ph.d.</i>	+/+	+	-	-
-	-	<i>replay</i>	-/-	+	-	-
+	Ø	<i>skygge</i>	+/+	+	+	+
-	-	<i>submersibel</i>	+/-	+	-	-
<i>tryghedszone, komfortzone, komfortzone</i>		<i>komfortsone</i>	+/+	+	<i>komfortzon, bekvæmlighetszon</i> ⁹	
-	Ø	<i>yorkshire-pudding</i>	-/-	-	-	-
7	7		8/7	15	5	5

Tabel 5: Fire af anglicismerne findes i alle tre sprogs *almenordbøger*.

I modsætning til de dedikerede anglicismeordbøger peger de almene ordbøgers inventar på at en del anglicismer faktisk deles af

⁷ SAOL & SO har *förstaslagsförmåga*.

⁸ SAOL & SO har ikke betydningen 'forekomst', kun 'populær melodi'.

⁹ SAOL har tillige *trygghetszon*.

dansk, norsk og svensk – et fænomen som vil vise sig at være endnu mere udtalt når vi senere ser på flerordsudtryk.

2.2. Hvad siger danske, norske og svenske tekstkorpora?

2.2.1. Hyppigheden af enkeltords-anglicismer

Ved parallelle søgninger i januar 2023 i henholdsvis *Korpus TiDK* samt *Infomedia* (dansk), det norske *Aviskorpus* og det svenske *KORP* undersøgte jeg de absolutte og relative forekomsthypigheder for de 15 anglicismer hvis dækning i ordbøger vi lige har set på. Før jeg afslører disse tal, vil jeg vise hvor ”sjældne” selv meget flittigt brugte anglicismer faktisk er.

Til den ende har jeg i *Korpus TiDK* søgt på fire meget hyppige danske anglicismer, tilhørende hver sin ordklasse, nemlig *computer*, *okay*, *grøn(ne)* (efterfulgt af *omstilling*) og *tænke(r) at*. I tabel 6 ser vi at ingen af disse ord og udtryk, som igennem det seneste årti har været flittigt brugt i tale og skrift af så godt som alle dansk-talende, forekommer hyppigere end 39 gange per million løbende ord.

Ord/udtryk	Ordklasse	Engelsk etymon	Type anglicisme	Frekvens 2020
<i>computer</i>	substantiv	computer	direkte lån	20 ppm
<i>okay</i>	interjektion / adjektiv	okay	direkte lån	29 ppm
<i>grøn/grønne</i> (omstilling)	adjektiv	green (revolution)	betydningslån	35 ppm
<i>tænker at ...</i>	verbum	think that ...	oversættelseslån	39 ppm

Tabel 6: Hyppige danske anglicismer.

I figur 1 kan man se udviklingen i hyppigheden af henholdsvis *computer*, *okay*, *grøn omstilling* og *tænker at* (inklusive formen ”tænker, at”) gennem tiåret 2011-2020:

Figur 1: Fire hyppige danske anglicismers op- og nedture i danske nyheds-medier 2011-2020.

Helt i tråd med at ingen af disse velkendte anglicismer i løbet af det undersøgte tiår opnår en frekvens på bare 40 ppm (milliontedele), bør vi anerkende selv nominelt ganske lave frekvenstal som acceptable grænseværdier for optagelsen af ord og udtryk i ordbøger og databaser. I det danske GLAD-bidrag opererer jeg således med en tærskel for optagelse på 0,008 ppm (Gottlieb 2019). At denne værdi ikke er urimeligt lav, bekræftes af tallene i tabel 7 og 8, der viser vores 15 anglicismers forekomsthypigheder i de nævnte danske (tabel 7) samt norske og svenske korpora (tabel 8).

Dansk					
GLAD 2023	Korpus TiDK (2011-20) 365 millioner ord			Infomedia (1990-2023) ¹⁰ 40 milliarder ord	
	2011:	2020:	2011-20:	1990-2023	
	ppm	ppm	hits	hits	ppm
<i>behaviorist</i>	0,005		2	68	0,002
<i>callboy</i>	0,011		4	30	0,001
<i>dead end</i>	> 0,025		> 9	> 163	> 0,004
<i>event</i>	> 2,5	> 3,0	> 1.004	> 36.226	> 0,91
<i>førsteslag</i>	0,008		3	92	0,002
<i>hit</i>	> 16,1	> 11,2	> 5.371	> 129.149	> 3,23
<i>just-in-time</i>	0,085		31	3.078	0,08
<i>location</i>	1,4	1,1	469	49.625	1,24
<i>naile</i>	0,022		8	269	0,007
<i>ph.d.</i>	1,7	0,6	334	203.179	5,08
<i>replay</i>	> 0,008		> 3	221	0,006
<i>skygge</i> ¹¹	> 0,052		> 19	> 2.304	> 0,06
<i>submersibel</i>	0,003		1	10	0,000
<i>komfortzone</i>	0,1	0,7	175	7.888	0,20
<i>tryghedszone</i>	0,2	0,1	50	1.455	0,04
<i>yorkshire pudding</i>	0,027		10	298	0,007
					Snit: 0,68

Tabel 7: Forekomsthypigheder i danske korpora.

Kun fire af de tilfældigt udvalgte anglicismer (med blå baggrund) opnår en hyppighed i Korpus TiDK på mindst 1 ppm. Nok så sige scorer kun yderligere to anglicismer – begge med etymonet *comfort zone* – samme sted mere end 0,1 ppm (lysegrå baggrund). Af de øvrige anglicismer ligger to (*behaviorist* og *submersibel*; med

¹⁰ Pr. 20. januar 2023 rummede Infomedia 86 millioner artikler à ca. 460 ord, svarende til 39,56 milliarder løbende ord.

¹¹ Søgning på strengen ”blev skygget”.

rødt) under ”spærregrensen” på 0,008 ppm, mens to andre (*førsteslag* og *replay*; med orange) ligger på eller nær denne grænse. Endnu lavere værdier (og større sikkerhed for statistisk pålidelighed) har vi i det 40 milliarder ord store Infomedia-arkiv, hvor kun 7 ud af de 16 kandidatord ligger over de ønskede 0,008 ppm, og hvor gennemsnittet er 0,68 ppm.

Vi vil nu sammenligne med de norske og svenske tal.

Norsk (bokmål)			Svensk		
GLAD 2023	Aviskorpus (1998-2020) 2.127 mio. ord			KORP ¹² (2002-2022) 243 mio. ord	
	hits	ppm		hits	ppm
<i>behaviorist</i> (1948)	1	0,000	<i>behaviorist</i>	0	0
<i>call-boy</i> (1975)	3	0,001	<i>call-boy</i>	0	0
<i>dead end</i> (1966)	14	0,007	<i>dead end</i>	2	0,008
(en) <i>event</i> (1967)	58	0,027	(ett) <i>event</i>	132	0,54
<i>førsteslag</i> (1971)	28	0,013	<i>förstaslag</i>	2	0,008
(en) <i>hit</i> (1960)	3.602	1,69	(en) <i>hit</i>	111	0,46
(en) <i>hitt</i>	4	0,002			
<i>just-in-time</i> (1987)	38	0,018	<i>just-in-time</i>	34	0,058
<i>location</i> (1952)	802	0,38	<i>location</i>	8	0,033
<i>naile</i> (1992)	22	0,010	<i>naile/nejle</i>	0	0
<i>ph.d.</i> (1989)	25	0,012	<i>ph.d.</i>	0	0
(et) <i>replay</i> (1953)	1	0,000	<i>replay</i>	2	0,008
<i>skygge</i> (1931) ¹³	> 72	> 0,034	<i>skugga</i> ¹⁴	> 21	> 0,086
<i>submersibel</i> (1966)	0	0	<i>submersibel</i>	0	0

12 De 243 millioner ord stammer fra alle 22 delkorpora med tekster fra perioden 2002-2022. Alle søgninger er foretaget med søgeordet ”i följd och även som förled”.

13 Søgning på strengen ”ble skygget”.

14 Søgning på strengen ”blev skuggat”.

Norsk (bokmål)			Svensk		
GLAD 2023	Aviskorpus (1998-2020) 2.127 mio. ord			KORP ¹² (2002-2022) 243 mio. ord	
	hits	ppm		hits	ppm
<i>komfortzone</i> (1964)	409	0,19	<i>komfortzon</i>	13	0,053
<i>trygghetszone</i> (1984)	16	0,008	<i>trygghetszon</i>	13	0,053
<i>yorkshirepudding</i> (1879)	6	0,003	<i>yorkshire- pudding</i>	0	0
Snit 0,15			Snit 0,08		

Tabel 8: Forekomsthypigheder i norske og svenske korpora.

De norske tal i tabel 8 viser at kun (polysemet) *hit* har en frekvens på over 1 ppm, og kun to andre anglicismer når over 0,1 ppm. I alt 9 af de 16 anglicismer optræder med en hyppighed over de ønskede 0,008 ppm, og gennemsnitsfrekvensen er nede på 0,15 ppm. Det svenske snit er endnu lavere, nemlig 0,08 ppm – dog ti gange højere end den anbefalede minimumsværdi – og kun to anglicismer scorer over 0,1 ppm. 7 af de svenske anglicismer ligger over denne værdi; samme tal som i det danske Infomedia.

Sammenligner vi de tre sprog, ser vi at fem af anglicismerne (med rød skrift) er hyppigst i dansk, mens kun *førsteslag* og *skugga* er hyppigst i henholdsvis norsk og svensk.

Tabel 7 og 8 viser at dansk ”fører” med hensyn til forekomsthypighed – forudsat at de respektive korpora umiddelbart kan sammenlignes. Da de alle indeholder en stor del nyhedsstof og dækker stort set samme periode, må denne sammenligning siges at være forsvarlig. Men selv så relativt store korpora som henholdsvis Korpus TiDK, Aviskorpus og (især) KORP viser sig at rumme en del statistisk usikkerhed når man som her har med lavfrekvente ord at gøre.

Vi må dog fastslå at de danske varianter af vores tilfældigt valgte anglicismer, i hvert fald i skriftlige medier, er markant hyppigere end deres modstykker i norsk og svensk:

- Fire af de danske anglicismer scorer mere end 1 ppm, mod kun én af de norske og ingen af de svenske.
- Gennemsnitsfrekvensen for de danske anglicismer (0,68 ppm) er over fire gange så høj som det norske tal (0,15 ppm) og otte gange det svenske tal (0,08 ppm).

2.2.2. Hyppigheden af flerordsudtryk

Vi vil nu undersøge de skandinaviske ekkoer af 14 engelske komposita og flerordsudtryk, heraf kun 2 substantiver. Tabel 9 viser de engelske etymoner med deres 15 afledte skandinaviske anglicismer. Bemærk at man i de tre sprogsamfund har truffet næsten de samme valg mellem direkte lån og oversættelseslån.

Etymon	Dansk	Norsk	Svensk
business as usual	<i>business as usual</i>	<i>business as usual</i>	<i>business as usual</i>
shit happens	<i>shit happens</i>	<i>shit happens</i>	<i>shit happens</i>
worst-case scenario	<i>worst-case scenario</i>	<i>worst case scenario</i>	<i>worst case scenario</i>
from scratch	<i>fra scratch</i>	<i>fra scratch</i>	<i>från scratch</i>
(no) free lunch	<i>(ingen / hedder en) gratis frokost</i>	<i>(ingen / en) gratis lunsj</i>	<i>fri lunch</i>
side-effect	<i>sideeffekt</i>	<i>sideeffekt</i>	<i>sidoeffekt</i>
address (a problem)	<i>adressere</i>	<i>adressere</i>	<i>adressera</i>
make a difference	<i>gøre en forskel</i>	<i>gjøre en forskjell</i>	<i>göra skillnad¹⁵</i>
(go the) extra mile	<i>(gå en/den) ekstra mil</i>	<i>(gå den) ekstra milen</i>	<i>(gå den) extra milen</i>

15 Søgning uden ”på”.

throw in the towel	(kaste/smide) håndklædet i ringen	kaste inn håndkleet	kasta in handduken
(put your) foot down	(sætte) foden ned	(sette) foten ned	(sätta) ner foten
(not) rocket science	(ikke) raketvidenskab	(ikke) raketvitenskap	(ingen) raketvetenskap
	(ikke) rocket science	(ikke) rocket science	(ingen) rocket science
when it comes to	når det kommer til ¹⁶	når det kommer til	når det kommer till ¹⁷
on a daily basis	på daglig basis	på daglig basis	på daglig basis

Tabel 9: De skandinaviske ekkoer af engelske flerordsudtryk.

De undersøgte anglicismer udviser en stor spændvidde med hensyn til såvel ordklasse som synlighed, og de har (undtagen de tidlige oversættelselån af ”throw in the towel”) alle været diskuteret i skandinaviske medier og/eller i den videnskabelige litteratur. Typisk har der været tale om undersøgelser af sådanne anglicismer i et enkelt skandinavisk sprog (se fx Mickwitz 2007; Gottlieb 2012; Andersen 2021 og 2022b). En undtagelse udgør artiklen ”Three cases of phraseological borrowing” fra 2020, som sammenligner brugen af udtrykkene *as if*, *Oh wait* og ... *ever* i korpora bestående af danske, svenske og norske tekster fra de sociale medier. I sin konklusion fremhæver forfatteren følgende (Andersen 2020:7):

It is remarkable to which degree the three Scandinavian languages display similarities in the formal and functional adaptation of these pragmatic items.

Af tabel 10 fremgår det at sådanne interskandinaviske ligheder mellem fraseologiske anglicismer også findes når man ser på de rene forekomsthypigheder.

¹⁶ Søgning uden ”stykket”.

¹⁷ Søgning uden ”kritan”.

Anglicisme (fælles; dansk; norsk; svensk)	Dansk		Norsk		Svensk	
	Infomedia		Aviskorpus		KORP	
	hits	ppm	hits	ppm	hits	Ppm
business as usual	19.380	0,48	1.143	0,54	104	0,43
shit happens	1.726	0,04	84	0,04	9	0,04
worst-case scenario	5.153	0,13	253	0,12	20	0,08
fra/fra/från scratch	6.259	0,16	443	0,21	37	0,15
gratis frokost gratis lunsj fri lunch	401	0,01	114	0,05	5	0,02
sideeffekt sideeffekt sidoeffekt	16.839	0,42	329	0,15	60	0,25
adressere adressere adressera	90.028	2,25	1.817	0,85	669	2,75
gøre en forskel gjøre en forskjell göra skillnad	316.519	7,91	3.452	1,62	1.119	4,60
ekstra mil / ekstra milen / extra milen	3.705	0,09	32	0,02	1	0,004
kaste håndklædet i ringen / kaste inn håndkleet / kasta in handduken	70.068	1,75	5.950	2,80	386	1,59
foden ned / foten ned / ner foten	7.753	0,19	6.980	3,28	911	3,75
raketvidenskab raketvitenskap raketvetenskap	10.845	0,27	0	0	1	0,004
rocket science	1.050	0,03	23	0,01	10	0,04
når det kommer til når det kommer til når det kommer till	410.231	10,26	18.678	8,78	3.388	13,94
på daglig basis	25.377	0,63	743	0,35	87	0,35
	DK: 5	Snit 1,64	NO: 3	Snit 1,25	SE: 3	Snit 1,87

Tabel 10: Påfaldende ligheder i udbredelsen af flerordsudtryk.

Tabel 10 viser en bemærkelsesværdig jævnbyrdighed mellem de tre sprog: Mens fx *business as usual* forekommer 19.380 gange i Infomedia, men ”kun” 104 gange i KORP, er frekvensen næsten ens, nemlig henholdsvis 0,48 og 0,43 ppm. Og mens 5 anglicismer er hyppigst i dansk, er de norske og svenske tal denne gang tættere på de danske, nemlig henholdsvis 3 og 3. Interessant nok har svensk denne gang den højeste gennemsnitlige forekomsthypighed, nemlig 1,87 ppm.

3. Konklusion

Man skulle tro at en sammenligning af anglicismeforrådet i de skandinaviske sprog med fordel kunne bygge på de eksisterende danske, norske og svenske anglicismeordbøger, der alle udkom i perioden 1993-2001. Men det viser sig at et mere – men dog ikke fuldstændigt – retvisende billede af ligheder og forskelle mellem bestanden af anglicismer i de tre sprog fremkommer hvis man sammenligner sprogenes almene ordbøger.

Ingen ordbøger kan dog sige noget præcist om eventuelle forskelle i forekomsthypigheden af de synonyme anglicismer i henholdsvis dansk, norsk og svensk. Til det formål har moderne tekstkorpora og -arkiver i denne undersøgelse vist sig yderst effektive. Med udgangspunkt i tilfældigt valgte norske indførsler i den internationale anglicismedatabase GLAD viser det sig at de fleste af disse anglicismer ikke alene genfindes i dansk og svensk usus, men også typisk forekommer i samme skikkelse. Denne tendens er endnu tydeligere når sammenligningen gælder fraseologiske anglicismer, hvor man i de tre sprogsamfund har truffet omtrent samme valg med hensyn til om et engelsk frasem overtages direkte eller som (usynligt) oversættelseslån (jf. tabel 9).

I endnu højere grad end hvad der gjaldt de tilfældigt valgte anglicismer – overvejende direkte lånte enkeltord; jf. tabel 4 – viser de engelskbaserede flerordsudtryk sig at være fælles gods i de

tre skandinaviske sprogsamfund. Med en frekvens i dansk, norsk og svensk på op mod 20 gange den vi så for enkeltordene, er disse mere komplekse anglicismer (inklusive betydnings- og oversættelseslån) omtrent lige populære i alle tre skandinaviske sprogsamfund – og kan derved bidrage til at modvirke en fortsat forringelse af nabosprogsforståelsen i Skandinavien.

Litteratur

Ordbøger

AO = Graedler, Anne-Line & Stig Johansson (1997): *Anglismeordboka. Engelske lånord i norsk*. Oslo: Universitetsforlaget.

DAD = Sørensen, Knud (1997): *A Dictionary of Anglicisms in Danish*. København: Videnskabernes Selskab. <royalacademy.dk/Publications/High/766_S%C3%B8rensen,%20Knud.pdf> (juli 2023).

DAS = Antunović, Goranka (1999): *A Dictionary of Anglicisms in Swedish*. Zagreb: University of Zagreb.

DDO = *Den Danske Ordbog*. <ordnet.dk/ddo> (juli 2023).

DEA = Görlach, Manfred (ed.) (2001): *A Dictionary of European Anglicisms. A Usage Dictionary of Anglicisms in Sixteen European Languages*. Oxford: OUP.

GLAD = *Global Anglicism Database*. <gladnetwork.org> (juli 2023).

OB = <ordbøkene.no> (juli 2023).

NAOB = *Det Norske Akademis Ordbok*. <naob.no> (juli 2023).

NoiD = *Nye ord i dansk 1955 til i dag*. <dsn.dk/noid> (juli 2023).

NSO = Seltén, Bo (1993): *Ny svengelsk ordbok*. Lund: Studentlitteratur.

SAOL = *Svenska Akademiens ordlista*. <svenska.se> (juli 2023).

SO = *Svensk ordbok*. <svenska.se> (juli 2023).

Anden litteratur

- Andersen, Gisle (2020): Three cases of phraseological borrowing: A comparative study of *as if*, *Oh wait* and the *ever* construction in the Scandinavian languages. *Ampersand* 7. doi.org/10.1016/j.amper.2020.100062.
- Andersen, Gisle (2021): *On a daily basis ...* a comparative study of phraseological borrowing. I: Ramón Martí Solano & Pablo Ruano San Segundo (eds.): *Anglicisms and Corpus Linguistics. Corpus-Aided Research into the Influence of English on European Languages*. Berlin: Peter Lang Verlag. 13-30.
- Andersen, Gisle (2022a): Phraseology in a cross-linguistic perspective: A diachronic and corpus-based account. I: *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 18(2), 365-389.
- Andersen, Gisle (2022b): Engelske fraselån i norsk. I: *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 40(2), 213-241.
- Gottlieb, Henrik (2002): Four Germanic dictionaries of Anglicisms: When definitions speak louder than words. I: Henrik Gottlieb, Jens Erik Mogensen & Arne Zettersten (eds.): *Symposium on Lexicography X*. Lexicographica. Series Maior 109. Tübingen: Niemeyer. 125-143.
- Gottlieb, Henrik (2012): Phraseology in flux: Anglicisms beneath the surface. I: Cristiano Furiassi, Virginia Pulcini & Félix Rodríguez González (eds.): *The Anglicization of European Lexis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing. 169-198.
- Gottlieb, Henrik (2019): Anglicismer: kriterier, kategorier og kilder – om det danske bidrag til GLAD, den globale database over anglicismer. I: Margrethe Heidemann Andersen & Pia Jarvad (red.): *Yes, det er coolt. Moderne Importord i Dansk*. Sprognævnets konferenciserie 6. Bogense: Dansk Sprognævn. 249-269.

- Gottlieb, Henrik (2020): *Echoes of English. Anglicisms in minor speech communities – with special focus on Danish and Afrikaans*. Berlin: Peter Lang Edition.
- Gottlieb, Henrik (2023): Det danske bidrag til anglicisme-databasen GLAD: Om definitioner, lemmaselektion og balancegangen mellem intuition, ordbøger og korpora. I: *LEDA-Nyt* nr. 75, marts 2023, 15-26.
- Gottlieb, Henrik, Gisle Andersen, Ulrich Busse, Elżbieta Mańczak-Wohlfeld, Elizabeth Peterson & Virginia Pulcini (2018): Introducing and developing GLAD – The Global Anglicism Database Network. I: *The ESSE Messenger* 27(2), winter 2018, 4-19. <essenglish.org/messenger/wp-content/uploads/sites/2/2018/12/27-2-W2018.pdf> (juli 2023).
- Jespersen, Otto (1902): Engelsk og Nordisk. En Afhandling om Låneord. I: *Nordisk Tidsskrift för Vetenskap, Konst och Industri* 2, 500-514.
- Mickwitz, Åsa (2007): *Plattvändare, styrspak och fransk potatis. Ersättningsord i svenskan*. I: Guðrún Kvaran (red.): *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden. Moderne Importord i Språka i Norden VI*. Oslo: Novus Forlag. 105-133. <tidsskrift.dk/min/article/view/25263> (juli 2023).
- Nørby Jensen, Jørgen (2019): Antallet og arten af moderne importord i Nye ord i dansk 1955 til i dag. I: Margrethe Heide-mann Andersen & Pia Jarvad (red.): *Yes, det er coolt! Moderne importord i dansk*. Sprognævnets konferencereserie 6. Bogense: Dansk Sprognævn. 199-227.
- Selback, Bente (2007): Norsk. I: Bente Selback & Helge Sandøy (red.): *Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn*. Oslo: Novus Forlag. 49-66.
- Stålhammar, Mall (2010): *Engelskan i svenskan. Åttahundra år av lånade ord och språkliga influenser*. Stockholm: Norstedts.
- Toury, Gideon (1995): *Descriptive Translation Studies – and beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Anvendte korpora

Aviskorpus. <clarino.uib.no/korpuskel/corpora> (juli 2023).

Infomedia. <infomedia.dk/mediearkiv> (juli 2023).

KORP. <spraakbanken.gu.se/korp> (juli 2023).

Korpus TiDK via CoREST 2021. <korpus.dsl.dk/corest/index.html>
(juli 2023).

Henrik Gottlieb
lektor emeritus, ph.d. & dr.phil.
Københavns Universitet
fagansvarlig ved lex.dk (Oversættelse; Sprogkontakt)
gottlieb@hum.ku.dk